

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАГНОСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА (НА ПРИКЛАДІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРІОРИТЕТНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ)

У статті проаналізовано специфіку психодіагностичної роботи практичного психолога як одного з основних видів професійної діяльності фахівця на прикладі характеристики особливостей діагностики дитячих страхів; обґрунтовано актуальність навчального курсу «Вступ до спеціальності» для узагальнення та систематизації знань майбутніх практичних психологів щодо загальних та специфічних особливостей обраної професії. Джерел – 6.

Ключові слова: освітньо-професійна характеристика практичного психолога; освітньо-професійна програма підготовки практичних психологів; психодіагностичне дослідження; методика психодіагностики; проєктивні методики психодіагностики; дитячі страхи; особистісна тривожність.

Постановка проблеми. Імперативний характер процесу антропологізації всіх сфер наукового знання і суспільної практики як основна лінія гуманістичної парадигми сучасної науки детермінує збільшення попиту на спеціалістів у галузі практичного людинознавства, одним з пріоритетних векторів якого є практична психологія. Як наслідок, зростає відповідальність навчальних закладів, що забезпечують підготовку фахівців - практичних психологів.

Для успішної реалізації себе в професії та згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника вищого навчального закладу майбутні практичні психологи повинні знати і вміти визначати зокрема:

- ✓ систему типових функцій і задач практичного психолога;
- ✓ специфіку умінь практичного психолога, що забезпечують ефективність його професійної діяльності;
- ✓ особливості професійної діяльності практичного психолога в різних сферах суспільної практики; вміти:
- ✓ застосовувати знання сучасної практичної психології під час вирішення професійних завдань;
- ✓ виконувати різні види професійної діяльності практичного психолога;
- ✓ реалізовувати в практичній діяльності принципи гуманістичної психології та запобігати антигуманним наслідкам у своїй професійній діяльності.

Відповідність випускника вищого навчального закладу освітньо-кваліфікаційній характеристиці забезпечується якістю засвоєння ним освітньо-професійної програми підготовки, що є державним документом, у якому визначається нормативний зміст навчання, встановлюються вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У даному контексті, пропедевтичною психологічною дисципліною, визначеною освітньо-професійною програмою підготовки фахівців різного освітньо-кваліфікаційного рівня за напрямом «Соціально-політичні науки» спеціальності «Практична психологія» є навчальний курс «Вступ до спеціальності», предметом вивчення якого є особливості професії практичного психолога. Метою викладання зазначеної навчальної дисципліни є оволодіння студентами / магістрантами знаннями про практичну психологію як галузь професійної діяльності, а також про специфічні особливості та основні напрями професійної діяльності практичного психолога.

Однією з важливих складових змісту програми навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» є змістовий модуль «Основні напрями та види професійної діяльності практичного психолога», що розкривається зокрема у темах «Професійна діяльність практичного психолога у різних сферах суспільної практики» та «Основні види діяльності практичного психолога: просвітницько-пропагандистська, профілактична робота, психологічне консультування, психодіагностика, психокорекція, психотерапія».

Метою статті є визначення особливостей реалізації діагностичної функції фахівця з практичної психології, що ми пропонуємо зробити на прикладі характеристики пріоритетних форм і методів діагностики дитячих страхів.

Виклад основних матеріалів та результатів дослідження. Психодіагностична робота практичного психолога є одним з найскладніших напрямків його діяльності, що потребує спеціальної підготовки та сформованості діагностичних, прогностичних і організаторських умінь фахівця [1].

Слово «психодіагностика» означає буквально «постановка психологічного діагнозу». У контексті

аналізу основних видів діяльності практичного психолога, *психодіагностика* – це прийняття кваліфікованого рішення щодо наявного психологічного стану людини в цілому чи стосовно певної окремо взятої психологічної властивості шляхом обстеження психіки індивіда (або соціально-психологічних характеристик соціальної групи) за допомогою спеціальних методик з метою встановлення психологічного діагнозу [1; 6]. *Психологічний діагноз* – це опис індивідуальних особливостей психіки конкретної людини (або соціально-психологічних особливостей конкретної соціальної групи) [1].

Психодіагностика може реалізовуватися як самостійна форма роботи практичного психолога (психологічна експертиза) або бути структурною складовою психокорекції та психоконсультації як видів професійної діяльності фахівця [1].

У сучасній психології застосовується чимало різноманітних методів психодіагностики, серед яких розрізняють методи дослідницькі і власне психодіагностичні. *Дослідницькі методи* (спостереження, експеримент) призначені для вивчення психічних процесів, властивостей, станів людини і застосовуються як в практичній, так і в науковій психології – під час проведення емпіричних та експериментальних наукових досліджень. Особливістю ж *психодіагностичних методів* є їх оцінна та вимірально-дослідницька спрямованість, що забезпечує можливість отримання точних кількісних і якісних характеристик досліджуваних психологічних властивостей [6].

Психодіагностичні методи конкретизуються у трьох основних *діагностичних підходах*, які охоплюють все різноманіття діагностичних методик [1]:

1. «Об'єктивний» підхід – діагностика здійснюється на основі успішності (результативності) і способу (особливостей) виконання діяльності. Це переважно *тести особистості* та *тести інтелекту*, *тести спеціальних здібностей* та *тести досягнень*.

2. «Суб'єктивний» підхід – діагностика здійснюється на основі даних, які повідомляє про себе досліджуваний, самоопис особливостей особистості, поведінки в конкретних ситуаціях. Це різноманітні *опитувальники*.

3. «Проективний» підхід – діагностика здійснюється на основі аналізу особливостей взаємодії з нейтральним, ніби безособовим матеріалом, який в силу певної невизначеності стає об'єктом проекції. Це різноманітні *проективні методики дослідження особистості*.

Психодіагностичне обстеження може проводитися в індивідуальній та груповій *формі*. Вибір форми психодіагностичного обстеження залежить від мети діагностики та методик, які використовує практичний психолог.

Процедура психодіагностичного обстеження передбачає реалізацію 3^x етапів: 1) збір даних відповідно до завдання дослідження; 2) обробка та інтерпретація отриманих даних; 3) постановка діагнозу або прогнозу [1].

Інтерпретація отриманих за допомогою тих чи інших психодіагностичних методів даних може здійснюватися на основі використання двох критеріїв: при якісному порівнянні з нормою чи еталоном (уявлення про непатологічний розвиток або соціально-психологічні нормативи і т.п.) з подальшим висновком щодо наявності чи відсутності досліджуваної ознаки; при кількісному порівнянні з групою з подальшим висновком стосовно рівня розвитку (ступеню вираженості) діагностованих якостей порівняно з рештою вибірки.

Вибір практичним психологом конкретних методик проведення психодіагностичного дослідження залежить від багатьох чинників, одним з основних серед яких є вік суб'єкта діагностування. Так, наприклад, сумнівною є ефективність використання стандартизованих бланкових опитувальників під час діагностики психічних процесів чи властивостей або особистісних якостей дітей раннього / дошкільного / молодшого шкільного віку через відсутність (недостатню сформованість) функціональних навичок читання та письма, недостатній рівень розвитку свідомості і самосвідомості, довільності (як в розвитку когнітивної сфери особистості, так і в поведінці дитини) тощо.

Саме тому *пріоритетними формами та методами діагностики дитячих страхів* ми бачимо індивідуальну психодіагностичну процедуру з використанням відповідних проективних методик, а також збір анамнезу, спостереження, аналіз результатів діяльності, бесіду (інтерв'ю) та ін.

Так, *спостереження* – описовий психологічний дослідницький метод, що полягає в навмисному, цілеспрямованому, систематичному, планомірному сприйнятті та реєстрації поведінки об'єкта вивчення [6] – як метод діагностичного дослідження є актуальним на всіх вікових етапах розвитку особистості. За умови підкріплення іншими методами психологічної діагностики, результати спостереження дозволяють скласти повний психологічний портрет суб'єкта.

Аналіз наукової та періодичної літератури дає можливість узагальнити й систематизувати основні

ознаки наявності страхів і тривожності у дитини, визначені шляхом спостереження. До таких ознак можна віднести постійне занепокоєння, пригніченість; невпевненість, нерішучість; м'язове напруження, скутість у рухах; швидку втомлюваність або навпаки – тривале емоційне і фізичне збудження, напруженість, дратівливість; часті психосоматичні розлади; надмірну плаксивість; порушення сну; соціальну дезадаптованість; невпевненість у собі, занижену самооцінку; надмірну старанність, гіперболізоване почуття відповідальності; безініціативність, пасивність, боязливість тощо. Неодноразово повторюване, тривале виявлення дитиною понад трьох таких ознак є приводом для проведення подальшої діагностики страхів та тривожності як особистісної риси суб'єкта і обумовлює, власне, її необхідність.

Діагностика страхів дитини дошкільного / молодшого шкільного віку в процесі *бесіди* (або *бесіди-інтерв'ю*) дозволяє виявити їх наявність і рівень розвитку, об'єкти та характерні прояви, детермінанти виникнення тощо. Діагностичну інформацію психолог отримує в процесі аналізу відповідей клієнта на питання визначеної тематики: «Чи боїшся ти чого-небудь?», «Чого саме ти боїшся?», «Чому ти боїшся?» і т.п. Питання можуть мати і непрямий характер: «Як ти гадаєш, чого бояться всі діти (люди, конкретний персонаж)?», «Чому вони бояться?», ін. У випадку, якщо дитина відмовляється відповідати, аргументуючи це втратою інтересу («набридло», «нецікаво») або втому, слід змінити тему, відволікти її, оскільки така поведінка в більшості випадків свідчить про глибокий страх, і нав'язування розмови лише загострить ситуацію [4]. Під час проведення бесіди варто також враховувати психофізіологічні особливості дошкільника / молодшого школяра (низький рівень концентрації уваги, необхідність фізичної активності тощо), з огляду на які, діагностична процедура не повинна бути надто довгою (краще проводити її в декілька етапів тривалістю 10-15 хв.), а питання відповідної тематики мають чергуватися з розмовою на сторонні теми або грою.

Недоліком бесіди як методу діагностики ми вважаємо передусім можливу недостовірність її результатів. Так, дитина може (свідомо або несвідомо) давати неправдиві відповіді через сором, страх бути висміяною чи покараною або вважаючи розмову грою. Тому даний метод психологічного дослідження ми також рекомендуємо підкріплювати іншими, у першу чергу, проєктивними, які, на наш погляд, є найефективнішими в процесі діагностики дитячих страхів.

Під *проєктивним тестом* в психології розуміють сукупність методик цілісного вивчення особистості на основі інтерпретації результатів психологічної проєкції шляхом фіксації реакцій на невизначені та багатозначні стимули [5; 6]. Проєктивні методи діагностики полягають у створенні ситуації, неоднозначності якої залишає суб'єкту певну свободу дій – інструкція, що супроводжує методику, як правило, визначає лише загальний напрямок чи початковий етап поведінки. В якості стимулів можуть виступати сюжетні картинки, які треба інтерпретувати, незавершені речення чи інші вербалізації, графічні об'єкти тощо. Матеріал тесту може використовуватися та інтерпретуватися різними способами, головне – не об'єктивний його зміст, а суб'єктивне наповнення [5].

Існує декілька *класифікацій проєктивних методик*. Згідно однієї з них (Л. Франк), ми пропонуємо виділити наступні проєктивні методи психодіагностики [5]:

- ✓тести конститутивні, що полягають в наданні змісту матеріалу, його структуруванні («Чорнильні плями» Роршаха);
- ✓тести конструктивні, змістом яких є створення, конструювання цілого з окремих деталей (тест світу, сценотест);
- ✓тести інтерпретаційні, що полягають в інтерпретації певних подій, стимулів, ситуацій, зображень (тест апперцепції тематичної Мюррея);
- ✓тести катартичні, спрямовані на відреагування емоційних реакцій та визволення від домінуючих емоцій (зокрема негативних) шляхом їх переживання (ігрові методи: метод маріонеток, метод ляльок Леві, метод психодрами Морено, ін.);
- ✓тести експресивні – малювання чи подібна діяльність на вільну або задану тему (малюнкові тести);
- ✓тести імпресивні, що потребують вибору, надання переваги одним стимулам за рахунок / на відміну від інших (тест кольорових виборів Люшера);
- ✓тести адитивні, що полягають в завершенні суб'єктом речення, розповіді чи історії («Незакінчені речення», тест фрустрації Розенцвейга);
- ✓тести асоціативні («Вільні асоціації»).

На нашу думку, актуальність використання проєктивних методів в діагностиці дитячих страхів обумовлена перш за все характерними особливостями останніх: часто страхи не усвідомлюються суб'єктом, витісняються у підсвідомість або через відповідні стереотипи чи особистісні установки і

переконання індивіда свідомо ним приховуються. У даному контексті пріоритетність проєктивних методів діагностики визначається нестандартизованістю, неоднозначністю використовуваних стимулів, відсутністю оцінки відповідей як «правильних» і «помилкових», а показників – як «високих» чи «низьких», що дозволяє приховати від суб'єкта справжню мету і предмет дослідження, мінімізуючи таким чином ефект «соціально бажаних відповідей», який часто впливає на достовірність результатів діагностики у формі бесіди, інтерв'ю, анкетування, тестування тощо.

Попри всі можливості проєктивних методик, ми в жодному разі не розглядаємо їх як повну альтернативу всім іншим, визначаючи першочергове призначення даного психодіагностичного методу як доповнення і підкріплення решти. Так, доповнити бесіду як метод діагностування дитячих страхів доцільно використанням асоціативних і адитивних методик психодіагностики, у першу чергу, відповідно адаптованого до віку суб'єкта тесту «*Вільні асоціації*». За інструкцією дитині пропонується ряд слів-індукторів, якими, в контексті предмету нашого дослідження, виступають загальні об'єкти дитячих страхів: «лікар», «вовк», «машина», «ніч», «темрява», «батько», ін. Досліджуваному необхідно назвати асоціацію до даного слова-індуктора, що першою спала на думку. Наявність страхів, глибина і сила їх переживання визначаються в процесі якісного аналізу відповідей суб'єкта: часу відповіді, її змісту, емоційного забарвлення, факторів зв'язку слова-індуктора зі словом-асоціацією, мимовільних невербальних реакцій суб'єкта тощо [5].

Схожою є процедура діагностики за методикою «*Незакінчені речення*», яка являє собою розвиток асоціації словесного тексту і, на думку Н.В. Карпенко [4], є найбільш ефективним методом актуалізації спонтанних вербалізацій наявного у дитини страху. Замість прямих запитань (інтерв'ю) дитині у вигляді гри пропонується серія незакінчених речень, що складаються з одного або декількох слів, з тим, щоб вона завершила їх на власний розсуд, наприклад: «Вночі я...», «Собака – це...», «Мій тато...», «В лікарні я...» тощо. Речення формулюються таким чином, щоб стимулювати клієнта на відповіді стосовно предмету дослідження.

Кількісна обробка отриманих даних дозволяє визначити загальну кількість притаманних дитині страхів, якісна – їх об'єкти, детермінанти виникнення. Результати спостереження в процесі «гри» за реакцією дитини на вербальні стимули ілюструють рівень розвитку страху, силу і глибину переживання.

Ідентичний механізм дослідження дитячих страхів покладено і в основу популяризованої Н.В. Карпенко техніки спонтанних вербалізацій власних переживань дитини за методикою «*Творення казок із заданим початком*» [4], що полягає в актуалізації безпосереднього досвіду суб'єкта через творчу уяву і образне мислення та неусвідомленої ідентифікації себе з головним героєм і транспोजації (проєкції) на нього власних переживань.

У процесі діагностики дитячих страхів можна використовувати як уже відомі дитині казки, так і складати нові. У першому випадку клієнту пропонується вигадати нове закінчення старої казки, сюжет якої характеризується наявністю певного об'єкта страху. Другий варіант діагностики дитячих страхів за даною методикою полягає в розробці спеціалістом варіантів початків для казок з різним зачином в залежності від об'єкта страху, який передбачається виявити (дитина має продовжити вигадану історію). Особливості інтерпретації результатів діагностики є такими ж, як і у випадках використання описаних вище методик.

Одним з ефективних і найбільш інформативних засобів діагностування страхів у дитини дошкільного / молодшого шкільного віку є застосування *катартичних технік* психодіагностики, в основу яких покладено провідну діяльність дітей цього віку – сюжетно-рольову гру. У даному контексті, з метою актуалізації досвіду переживання дитиною страху Н.В. Карпенко радить застосовувати методику створення ігрових ситуацій, в яких шляхом якісного аналізу поведінкових проявів, вербальних і невербальних реакцій суб'єкта, його відповідей на уточнюючі запитання можна отримати діагностичну інформацію щодо наявності та рівня розвитку тих чи інших страхів, їх об'єктів, причин виникнення тощо.

Опосередковано діагностувати наявність страхів у дітей зазначеного віку можна і шляхом психологічного спостереження за їх стихійними іграми. Показниками в даному випадку будуть пріоритетні для дитини ролі та сюжети, стилі поведінки в ігрових ситуаціях, емоційні реакції на певні стимули і т.п.

Ефективними в діагностиці дитячих страхів є також *інтерпретаційні техніки*: проєктивна методика дослідження шкільної тривожності (модифікація тесту Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен) і дитячий апперцептивний тест САТ, завданням яких є дослідження тривожності дитини відносно ряду актуальних для неї життєвих ситуацій міжособистісної взаємодії та властивих страхів.

Стимульним матеріалом методики дослідження шкільної тривожності виступає комплект малюнків

із зображенням ситуацій, типових для дітей дошкільного / молодшого шкільного віку, що відображають відносини дитини з батьками, учителем, однолітками тощо. Малюнки двозначні – їх можна трактувати і як емоційно негативні, і як емоційно позитивні, залежно від суб'єктивного досвіду поведінки в аналогічній ситуації; кожен з них має два варіанти: для хлопчиків (зображення хлопчика) та дівчаток (зображення дівчинки). Демонстрацію малюнка необхідно супроводжувати запитаннями типу: «Як ти гадаєш, яке у дитини обличчя – веселе чи сумне?», «Чому ти так думаєш?», «Що треба зробити, щоб дитина посміхнулася (не плакала, не боялася, ін.)?» – фіксуючи відповіді респондента з метою їх подальшого якісного аналізу.

Методика САТ відрізняється від попередньої зокрема змістом малюнків, персонажами яких є тварини. Інструкція до тесту та схема інтерпретації результатів ідентичні запропонованій вище техніці діагностики шкільної тривожності.

При проведенні обстеження з використанням зазначених проєктивних методик варто звертати увагу не тільки на зміст відповідей, але й на тон голосу, швидкість реакції; те, з ким із персонажів суб'єкт асоціює себе; чи виявляє байдужість, уважність тощо. Якщо дитина перериває розповідь і пропонує несподіване закінчення; відповідає квапливо, понизивши голос, з ознаками хвилювання; взагалі відмовляється відповідати; наполегливо проявляє бажання почати з початку, це свідчить про наявність емоційної реакції на проблеми, порушені даним матеріалом.

Одним з найефективніших засобів діагностики дитячих страхів є також *аналіз продуктів творчої діяльності*, зокрема малюнків, які досить повно відображають внутрішній світ дитини. Пріоритетним методом дослідження у даному контексті виступає *малюнок-діагностика*, запропонований О.І. Захаровим [2], що має як діагностичний, так і корекційний та психотерапевтичний потенціал. Діагностичну інформацію щодо об'єктів властивих клієнту страхів, сили та глибини переживання, рівня особистісної тривожності психолог отримує під час кожного з етапів взаємодії шляхом якісної інтерпретації малюнків, спостереження за емоційними, вербальними та поведінковими проявами дитини під час роботи, уточнюючих запитань.

З метою діагностики імовірних детермінант формування та розвитку дитячих страхів і тривожності можна використовувати *експресивні методики* «Моя сім'я», «Я вдома», «Я у школі» та ін. Діагностичну інформацію тут психолог отримує як шляхом цілісного аналізу малюнка (сюжет), так і в процесі дослідження окремих його деталей (колір, розміри, розміщення на аркуші) та супровідних вербалізацій і коментарів автора стосовно змісту виконаного завдання. У даному контексті констатувати наявність у дитини страхів та тривожності як особистісної риси ми можемо з огляду на такі *ознаки* [3; 5; 6]:

- ✓ неохайність малюнка, штриховка (свідчить про більший чи менший рівень тривожності);
- ✓ затемнення елементів малюнка чи стирання, різко продавлені лінії (висока тривожність);
- ✓ тонкі або слабкі, розірвані або незакінчені лінії (невпевненість, боязливність);
- ✓ відсутність на малюнку автора або розташування його поза загальною композицією (дискомфорт у даному соціальному середовищі);
- ✓ маленький зріст автора та розташування його в нижній частині аркуша (низька самооцінка, невпевненість у собі, тривожність, страх);
- ✓ відсутність на малюнку певних членів родини (імовірні об'єкти страху);
- ✓ велика дистанція між членами родини або відсутність загальної композиції малюнка (дискомфорт у даному соціальному середовищі);
- ✓ гіперболізований (перебільшений, невідповідний загальній композиції) розмір зображення певних членів родини (імовірні об'єкти страху);
- ✓ відсутність на малюнку обличчя автора чи членів родини (тривожність, негативне ставлення до людини, боязнь);
- ✓ загрозлива чи агресивна поза певних членів родини, наявність додаткових деталей (ремінь, палиця тощо);
- ✓ захисна поза, дії або рухи персонажу, що зображує автора (висока тривожність, страх агресії);
- ✓ зображення сюжету покарання (фігура автора в кутку, батько б'є дитину або матір, дитина плаче, ін.);
- ✓ зображення членів родини у вигляді страшних казкових персонажів, неіснуючих тварин без відповідної інструкції (дискомфорт у даному соціальному середовищі, тривожність, страх);
- ✓ використання одного кольору або надання переваги темним, похмурим кольорам (чорному, коричневому, фіолетовому), ін.

З огляду на особливості інтерпретації експресивних (малюнкових) технік психодіагностики, опосередковане дослідження наявності та рівня розвитку страхів у дитини можливе і за використання

таких методик як «Дерево», «Дім. Дерево. Людина», «Автопортрет», «Неіснуюча тварина» (для молодших підлітків) а також під час аналізу її звичайних (побутових) малюнків. Так, про тривожність та страхи суб'єкта, невпевненість у собі, психоемоційні розлади, переживання сімейних негараздів, пошук підтримки, захисту тощо можуть свідчити певні елементи *малюнка дерева* (зламаний стовбур або гілка; промальоване коріння; гостре листя; падаюче листя; верхівка, підстрижена «шапкою»; листя у вигляді гірлянд; невеликі групи листочків; листя, зміщене праворуч або стовбур, нахилений праворуч; відсутність гілок; зображення плакучої верби; стовбур, відокремлений від землі рисою; стовбур, що росте з кілка; стовбур, звужений в основі; повторне, інтенсивне замальовування стовбура; стовбур, окреслений ламаною лінією; два дерева, одне з яких більше тощо), *будинку* (відсутність дверей або / та вікон; високий паркан, ін.), *автопортрету* (заплющені або непропорційно великі очі; промальований рот; короткі або / та великі ноги; маленький розмір фігури; нахил фігури ліворуч; звужена донизу фігура; захисні рухи чи поза фігури). Про тривожність і страхи, захисну агресію, нерішучість, невпевненість у собі, пригніченість, низький психоемоційний статус, незадоволення собою і т.п. можуть свідчити елементи малюнка *неіснуючої тварини* та супровідні коментарі автора: маленький розмір зображення; голова, нахилена ліворуч; рот із зубами, роги (кігті, голки, шипи); хвіст ліворуч; порожні, заплющені, затемнені або непропорційно великі очі; великі вуха; недосяжне місце проживання (непрохідний ліс, гори); велика кількість ворогів; велика кількість страхів, зокрема, нетипових для тварин; бажання, щоб її не боялися; бажання не мати ворогів, стати більшою (вищою, сильнішою); тварина захищена від будь-яких ворогів; тварина живе вічно чи дуже довго або навпаки хворіє чи помирає тощо [5; 6].

Як зазначалося вище, діагностика дитячих страхів та тривожності може мати і *непрямий характер*. У даному випадку мова йде про використання діагностичних методів (у роботі з клієнтом дошкільного / молодшого шкільного віку – передусім проєктивних), що дозволяють дослідити об'єкт опосередковано через його взаємозв'язок з іншими явищами психічної сфери особистості дитини: тест кольорових виборів Люшера, «Чорнильні плями» Роршаха, тест аперцепції тематичної Мюррея, тест фрустрації Розенцвейга, тест руки, тест світу, ін. Однак, необхідно зазначити, що інформація, отримана в результаті використання самих лише проєктивних методик діагностування, не може бути достатньо об'єктивною – цілісне бачення спеціалістом проблеми, як і можливість реалізації його прогностичної функції, досягається шляхом застосування комплексу як загальних, так і спеціальних (зокрема, стандартизованих) діагностичних методів.

Висновки. Дитячі страхи як індивідуальна властивість психіки, розвиток якої детермінований побічними ефектами процесу соціалізації та особливостями суб'єктивного досвіду особистості, чи специфічні прояви онтогенезу на різних його вікових етапах можуть мати вкрай негативні наслідки для становлення і розвитку особистості дитини. Тому корекція дитячих страхів та формування емоційної культури особистості в цілому є одним з пріоритетних завдань професійної діяльності практичного психолога.

Ефективність психокорекційної діяльності практичного психолога безпосередньо залежить від успішності реалізації фахівцем його діагностичної та прогностичної функцій.

Навчити майбутніх практичних психологів застосовувати знання сучасної практичної психології під час вирішення професійних завдань; ефективно виконувати різні види професійної діяльності; реалізовувати в практичній діяльності принципи гуманістичної психології та запобігати антигуманним наслідкам у своїй професійній діяльності – першочергова задача навчальних закладів, що забезпечують підготовку фахівців за даним напрямом чи спеціальністю.

Крім нормативних та варіативних навчальних дисциплін, що, у відповідності до освітньо-професійної програми підготовки фахівців - практичних психологів та освітньо-кваліфікаційної характеристики випускників вищих навчальних закладів за спеціальністю «Практична психологія», забезпечують спеціальну психологічну підготовку та оволодіння студентами / магістрантами знаннями зі спеціалізації, беззаперечно актуальною є загальнопсихологічна теоретична підготовка, що реалізується, у тому числі, і шляхом викладання пропедевтичних психологічних дисциплін.

Таким чином, пропедевтичний навчальний курс «Вступ до спеціальності» є необхідною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців - практичних психологів різного освітньо-кваліфікаційного рівня, оскільки покликаний узагальнити та систематизувати уявлення студентів / магістрантів щодо загальних та специфічних особливостей обраної професії, підготувати їх до успішного оволодіння знаннями з теорії та практики психології на наступних етапах навчання за спеціальністю.

Література

1. Дуткевич Т. В. Практична психологія : Вступ у спеціальність [Текст] : Навчальний посібник / Т. В. Дуткевич, О. В. Савицька. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
2. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей [Текст] / А. И. Захаров. – М. : Педагогика, 1986. – 112 с., ил. – (Педагогика – родителям).
3. Ісаєва Є. Дослідження впливу сімейних відносин на виникнення страхів у дітей [Текст] / Є. Ісаєва // Соціальна психологія. – 2006. – №5. – С. 103-109.
4. Карпенко Н. В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання [Текст] / Н. В. Карпенко. – К. : Главник, 2007. – 144 с. (Серія «Психол. Інструментарій»).
5. Корольчук М. С. Психодіагностика [Текст] : навчальний посібник для студ. вузів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло ; за заг. ред. М. С. Корольчука ; Київський нац. торговельно-екон. ун-т. – К. : Ельга : Ніка-Центр, 2010. – 397 с. – Бібліогр. в кінці розд.
6. Немов Р. С. Психология [Текст]: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.

References

1. Dutkevich T. V. Praktichna psihologiya : Vstup u special'nist' [Tekst] : Navchal'nii posibnik / T. V. Dutkevich, O. V. Savic'ka. – K. : Centr uchbovoi literaturi, 2007. – 256 s.
2. Zaharov A. I. Kak preodolet' strahi u detej [Tekst] / A. I. Zaharov. – M. : Pedagogika, 1986. – 112 s., il. – (Pedagogika – roditelyam).
3. Isaeva E. Doslidzhennya vplivu simejnih vidnosin na viniknennya strahiv u ditej [Tekst] / E. Isaeva // Social'na psihologiya. – 2006. – №5. – S. 103-109.
4. Karpenko N. V. Dityachi strahi. Psihologiya ih podolannya [Tekst] / N. V. Karpenko. – K. : Glavnik, 2007. – 144 s. (Seriya «Psihol. Instrumentarij»).
5. Korol'chuk M. S. Psihodiagnostika [Tekst] : navchal'nii posibnik dlya stud. vuziv / M. S. Korol'chuk, V. I. Os'odlo ; za zag. red. M. S. Korol'chuka ; Kiiv'skii nac. torgovel'no-ekon. un-t. – K. : El'ga : Nika-Centr, 2010. – 397 s. – Bibliogr. v kinci rozd.
6. Nemov R. S. Psihologiya [Tekst]: Ucheb. dlya stud. vyssh. ped. учеб. zavedenii: V 3 kn. / R. S. Nemov. – 4-e izd. – M.: Gumanit. izd. centr VLADOS, 2001. – Kn. 3: Psihodiagnostika. Vvedenie v nauchnoe psihologicheskoe issledovanie s e'lementami matematicheskoy statistiki. – 640 s.

Василега О.Ю.ВВЕДЕНИЕ В СПЕЦИАЛЬНОСТЬ: ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ДИАГНОСТИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ ПРАКТИЧЕСКОГО ПСИХОЛОГА (НА ПРИМЕРЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИОРИТЕТНЫХ ФОРМ И МЕТОДОВ ДИАГНОСТИКИ ДЕТСКИХ СТРАХОВ)

В статье проанализирована специфика психодиагностической работы практического психолога как одного из основных видов профессиональной деятельности специалиста на примере характеристики особенностей диагностики детских страхов; обоснована актуальность учебного курса «Введение в специальность» для обобщения и систематизации знаний будущих практических психологов относительно общих и специфических особенностей избранной профессии. Источников – 7.

Ключевые слова: образовательно-квалификационная характеристика практического психолога; образовательно-профессиональная программа подготовки практических психологов; психодиагностическое исследование; методика психодиагностики; проективные методики психодиагностики; детские страхи; личностная тревожность.

Vasilega O. THE INTRODUCTION TO THE SPECIALITY: THE FEATURES OF REALIZATION OF PRACTICAL PSYCHOLOGIST'S DIAGNOSTICAL FUNCTION (ON EXAMPLE OF DESCRIPTION OF THE PRIORITY FORMS AND METHODS OF DIAGNOSTICS OF CHILDREN'S FEARS)

The specific of practical psychologist's psychodiagnostical work as one of the main types of professional activity of specialist on the example of description of features of children's fears diagnostics is analyzed in the article; the actuality of the educational course «The Introduction to the Speciality» in generalization and systematization of knowledges of future practical psychologists in relation to the general and specific features of selected profession is grounded. Sources – 6.

Key words: the educational-qualifying description of practical psychologist; the educational-professional program of preparation of practical psychologists; the psychodiagnostical research; the psychodiagnostical methods; the projecting methods of psychodiagnosics; children's fears; the personal anxiety.

7.

Василега Ольга Юрійвна - викладач кафедри психології Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти